

teksten gezegd en gelezen tijdens onze voorstel-
ling van 'de republiek' in 'de balie'
op maandag 1 juni 2026.

matthias de koning
wisława szymborska
uit: 'einde en begin' 1993

niets cadeau

niets cadeau gekregen, alles te leen.

tot over mijn oren in de schulden
zal ik met mezelf
voor mezelf moeten betalen,
mijn leven voor mijn leven geven.
het is nu eenmaal zo geregeld
dat het hart terug moet
en de lever terug moet
en elke vinger afzonderlijk.
te laat om het contract te verbreken.
de schulden moeten worden geïnd,
het vel over de oren gehaald.
op de wereld loop ik rond
in de menigte van andere schuldenaren.
sommigen zijn verplicht
hun vleugels af te betalen.
anderen moeten of ze willen of niet
hun blaadjes afrekenen.
aan de debetzijde
staat elk weefsel in ons.
geen wimpertje, geen steeltje
mogen we voorgoed behouden.
de lijst is uitputtend
en het ziet ernaar uit
dat we niets zullen overhouden.
ik kan me niet herinneren
waar, wanneer en waarom
ik zo'n rekening heb laten openen.
het protest daartegen'
'noemen we de ziel.
en dat is het enige
wat niet op de lijst staat.'

szymborska

annelie david

frederike mayröcker

uit: sensorium etc., 23-4-2013

vertaling: annelie david en lucas hüsgen

'vandaag zul jij mij doorheen het hoge gras niet bezoeken, een 1^e net ontpopte petieterige vlieg op het kozijn van het op een kier staande tuimelraam drong ik met een stuk papier naar buiten ze dook weg ze was bang zodat ik haar met rust liet. terwijl 1 roze (barokke) wolk in het oosten, dreunend, dacht ik dat de vogels de vrijste creaturen van allemaal ..... rode bloem van het oleander zuivere geweten, ik zie hem zoals hij in het witte colbert voor mij destijds in bad ischl, heb dit jaar de 1^e viooltjes op het zentralfriedhof : liefvallige viooltjes en de namen van de doden van de grafstenen afgelezen, halffluid de namen afgelezen, toen het paasmandje met de gele lentebloemen tegen de grafsteen gedrukt.

sinds de lente 'IN HET LAND' weet je staan me de tranen nader enz. deze lente wendt voor dat hij 'n zomer is (met scherpe tong), zei jij, dus dat zei jij heel dicht bij mijn oor, 1 fluisteren was het en heel diep dook jij in mijn ogen en jouw ogen waren 2 blauwe bloemen die voor mij gewaaid : zo ging het mij ter harte terwijl de laan van haagbeuken enz. in eindeloos gebed, ach als zinderende vruchten van de hele wereld ..... mijn stijve benen.

ik was perplex en toen ik verder wilde lezen, de boekpagina omsloeg stond er geen woord meer de tekst brak midden in de zin af (zoals bij jacques derrida's glas enz.), 'ik bijna aan ontstekingen stierf' dit in het bos bijv. smachten, in het bezielde hoekje de ouderdom is een asroosje, ach jouw bliksemvermogen, ja lieverd slaap een gat in de dag, besluip je dromen, kopieer dagcoloriet van jou.

op mijn sofa liggend herinner ik mij de tijd toen wij samen ..... forqueray beluisterd enz., lierende maneschijn. god zij met adorno de kl. pinkleurige gieter in de keuken wij prijzen de lente-regen, het verlepte sleutelbloemen-boeketje in het glas (23-4) of van het verleppende sleutelbloemen bosje verbleekt de kleur enz., forqueray beluisterd, ach onzichtbaar, mijn sensorium met scherpe ogen = met scherpe tong ..... 'ANUS' verscheurd, als ooit tijdens de kinderjaren : de ruige winters en de zoete lentes. madeliefjes

tranen tussen viooltjes tranen op het kerkhof gazon, ik word om 3 uur 's ochtends wakker en zeg tegen mezelf ik ben alleen, 'alle typemachines', ach van die somnambule tijden, nietwaar, gloriëtte van de ochtend dat ZELFS mijn hart ervan breekt, friedl kubelka huilt zich de ogen uit het hoofd, ze haalt de bovenste tanden eruit, maakt limonade voor ons, als geadoreerde schaduw achtervolgt moeders ouderdomsbeeld mijn dagen en nachten : dat ik in mij draag en waarin ik nu verander dat 'ZELFS' mijn hart ervan brak, enz.

ik bedoel : oplaaide : zodra staande voor de onderzinkende zon 'ik bijna aan ontstekingen stierf' ..... gedroomd geleuterd in jean paul gelezen, schrift laat op zo groen en vloeibaar landschap, in mijn apulië, in bezielde hoek (wij vreten de tijd en de tijd vreet ons) .....

'wat café jelinek betreft dat is 'n hellemuil weet je'

mayröcker

erik bindervoet

k. schippers

een zeker aantal fragmenten

'wat je maar kort hoeft te onthouden'

telefoonnummer van een ijzerwinkel

een genezen wond

kamer 31

het gezicht van een taxichauffeur

hoeveel minuten je te laat kwam

schoenen die je niet meer draagt

voorbijgangers op een zebrapad

de stem van een vrouw die verkeerd is verbonden

wolken

het gewicht van een tas

adres van een opgeheven stomerij

geluid van vallende pannen

regenplassen

de man voor je bij de bakker

figuren in een kaleidoscoop

een paraplu in een wachtkamer

klank van het verkeer

afgeknipte nagels

bewegingen van een kapster

het nummer van een gereserveerde stoel

handdruk op een receptie

een kamer gezien door een raam

zeepbellen

een vrouw die je de weg vraagt in je eigen buurt

the beatles

george harrison

john lennon

paul mccartney

ringo starr

geen familie

rousseau le douanier is nooit douanebeambte geweest, maar kreeg die naam van alfred jarry, omdat hij iets met accijnzen te maken had.

en claire booth luce schrijft in 'life' van 7 september '64, dat niet hollywood de schuld van marilyn monroe's dood is, maar 'her daily, often hourly encounters with her mirror, mirror on the wall' na haar dertigste verjaardag.

(ik laat nu maar rusten dat naast een close up van haar prachtige gezicht een full page-advertentie met de zin 'how to be an authority on whiskey in three easy lessons' staat.)

mijn schemerlamp is recht,
wanneer ik alleen de steel zie -
scheef als ik ook naar de grond kijk.

en h.j. marsman is geen familie
van de dichter h. marsman,
die schreef o.a. 'tempel en kruis'.

met van

in maar ooit nu
dan ook van op na
niet om en door

naar voor over te
bij met ter uit
toch zo vast er

tot wat toe meer
wel aan niet om
nog al tussen of

--

er tot er tot in te
er tot in te tussen
toen naast of er

achter tot wel uit
zo toe met van uit zo
toe met van wat

of op ter nog
tussen tot om
in te met ook

--

aan wel toe zo ter uit
wel toe meer
ter uit toch aan toe

wel uit ter zo
met van met van
wat of tussen toen

al nog als
onder tussen wat
of toen of al wat

--

deels achter hier nu ooit

in uit toch er
te te te met van

te te te met van
naast en zo ver
dus ver dus naast

naast vast soms naast

niet aan toen er
over wel en zo

--

soms ook met van
naast ooit over toch
bij deels niet dan

tussen wel door
er tot in te
onder vast om ter

deels al soms
ook met van of
over niets aan wel

--

met bij te over voor na
te bij met
met met met met van

met van over voor na
met van ook dan
door ook dan door en

aan wel toe met
van met van te bij
over te over bij

--

met bij te over voor
door naar om er niet
of tussen toen al nog
met van er tot met van
tot wel uit zo toe te
te te naast en zo of

uit toch er tot daar of
tussen toen al nog aan wel
toe meer wat met van

--

voor dan niet nog wat naast

voor dan nu ten uit

ver naast nog nu

ten uit ver soms al

dan om toe tussen

als met op naar toe

toch ook niet op wat

naast ooit toch als

deels of al om of

--

in hier er dus als nu

achter er zo naast ooit

ter maar deels voor

ook en wel wat

toen onder ver wel

zo toe ooit in

hier er dus al om of

met van zo nog

aan te bij met tussen

--

naast zo tot om niet

naast zo tot achter

ooit over naast

zo over of om

van op voor bij

er tot in te met van

onder al ook

dan door te bij met

aan wel toe

--

van te bij

door van

om er of

in met zo

nog aan op

dan dus al

uit tot na

ook als er

op zo en

vierde etage, kamer 5

hoe is het?

gaat het?

hoe voel je je?

iets beter?

slaap je?

waar denk je aan?

eet je wat?

wil je water?

is het wat minder?

hoe lang al?

lig je goed?

moet ik wat halen?

zie je de wolken?

hoor je me?

weet je het niet?

gisteren?

heb je pijn?

droom je?

veel bezoek?

vandaag?

zal ik?

komt er iemand?

morgen?

zie je me?

wil je wat anders aan?

zal ik?

komt?

heb je?

zal ik?

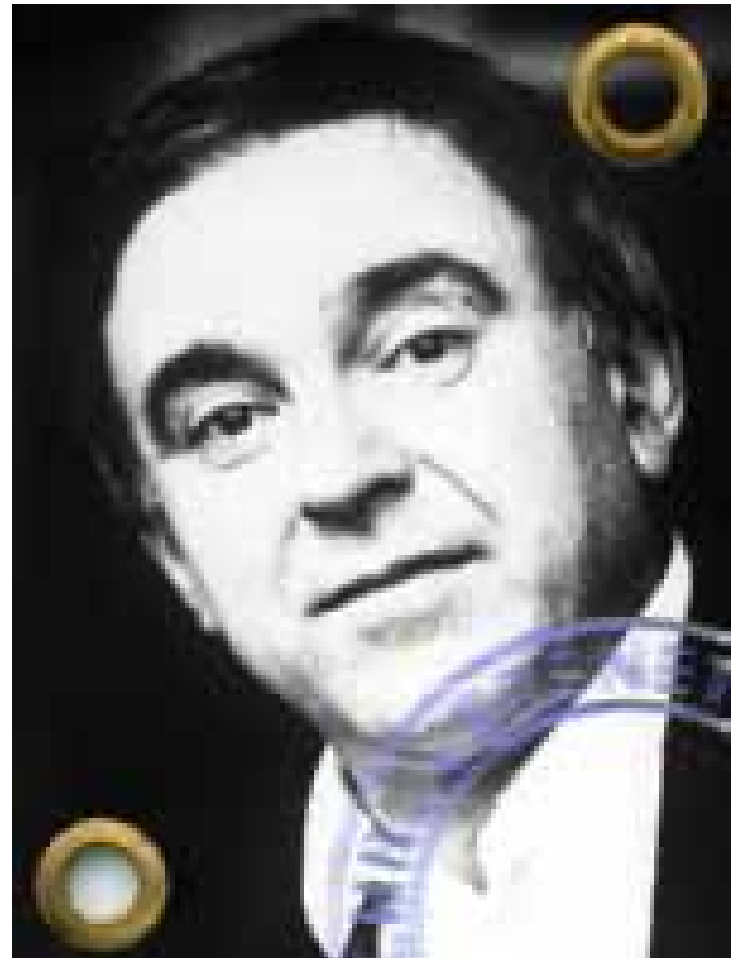
kan?

straks?

is er?

niet?

zal ik gaan?

schippers

colofon:

'wat je maar

kort hoeft te onthouden'

(fragment),

'met van en vierde etage, kamer 5',

uit: 'tellen en wegen', 2011;

'the beatles en geen familie',

uit: 'een klok en profil', 1965.)

jolanda entius

georgi gospodinov

uit: 'de dood en de tuinman'

vertaling: hellen kooijman

mijn vader was een tuinman. nu is hij een tuin.

ik weet niet waar ik moet beginnen. laat dat het begin zijn. dit boek gaat natuurlijk over het einde, maar waar begint het einde?

ik heb, denk ik, in mijn broek geplast, zei mijn vader, terwijl hij op de drempel stond. hij stond in de opening van de achterdeur, pijnlijk verma-gerd, ietwat krom, met die gebogen houding van iange mensen.

ze brachten hem laat in de avond, eind november. hij had driehonderd kilometer gereisd, lig-gend op de achterbank, om de pijn een beetje te

verzachten. het was me gelukt een afspraak te maken voor een onderzoek de volgende dag.

ik heb in mijn broek geplast, herhaalde hij, be-schaamd als een klein kind, zichzelf verexcuse-rend en met die voor hem zo typische zelfspot, staan we op onze oude dag toch nog voor schut.

het is oké, zei ik, en we begonnen zijn kleren uit te trekken in de hal, terwijl we de deur naar de woonkamer dichtdeden.

ik ben bang, fluisterde mijn dochter in mijn oor. nu beseft ik dat zij de eerste was die het merkte. ik wist het nog niet, ik wilde het niet weten. laat ik hier al verklappen dat aan het einde van dit boek de held sterft. nee wacht, niet aan het einde maar al ergens in het midden, hoewel hij weer tot le-vend komt in alle verhalen over hem, of ze zich nu afspelen voor of na zijn dood. omdat, zoals gaustin ook al zei, in het verleden de tijd niet slechts in één richting stroomt.

toen ik klein was, pakte ik uit de boekenkast altijd een boek dat geschreven was in de eerste per-soon enkelvoud, omdat ik dan zeker wist dat de hoofdpersoon niet dood zou gaan. welnu, dit boek is geschreven in de eerste persoon, on-danks dat de echte held erin sterft.

overleven doen enkel de vertellers van verhalen, hoewel ook zij op een dag zullen sterven.

overleven doen enkel de verhalen.

en de tuin die mijn vader aangeplant had, voordat hij stierf.

we zullen hierover zeker vertellen. we zullen nog een parallel pad aanleggen (om in tuintaal te blijven. . .), waarin de wereld en alles erin op zijn plaats valt, we zullen het verhaal omleiden naar een ander plantenbed wanneer het gevaarlijk dreigt te worden en de dood te dichtbij komt, zoals een tuinman het water omleidt naar het volgende plantenbed in de tuin.

ik wil dat er licht is op deze pagina's, een zacht namiddaglicht. dit is geen boek over de dood, maar over het verdriet over een leven dat er niet meer is.

dat zijn twee verschillende dingen. een verdriet over zijn met honing gevulde honingraat, maar ook over de lege honingcellen, daarover zelfs nog meer.

verdriet over die honingraat, waar de kaarsen van bijenwas aan doen herinneren als ze opbranden in onze handen.

niks aan de hand, zoals hij altijd zei.

gospodinov

gabriël kousbroek

uit: 'waterpoes' 2026

brugbal

ik had met guido afgesproken bij de steiger. ik wilde weer naar de silo varen. guido had zes grolsch-beugels gehaald en kwam daardoor iets later. ik had de boot opgeruimd en de motor afgetankt. ik zat op het achterdek een sjekkie te draaien toen ik het geluid hoorde van volle bierflessen die tegen elkaar sloegen. guido daalde de trap van de steiger af en liep naar de boot. hij gaf me de tas met beugels aan en stapte via het voordek op de waterpoes.

'gaat aline niet mee?' vroeg guido.

'nee, ze moest werken. ze heeft nu een baantje als patroontekenaar voor een pyjama- en onderbroekenmerk.'

guido plopte de eerste beugel open en vroeg: 'jij geen bier?'

'ik wacht nog even, ik moet varen en ik wil mijn hersens erbij houden.'

'o, dan draai ik eerst nog een jointje in de luwte van de steiger, anders waait mijn wiet weg.'

'natuurlijk. geen probleem,' zei ik, 'en lynette. komt die nog mee varen?'

'nee. die zit in haar atelier leren jassen te naaien. ze heeft een opdracht van iemand uit engeland.'

'goed. dan gaan we met zijn tweeën.'

ik maakte aanstalten om de motor te starten maar guido riep: 'kom op man, ik ben nog niet klaar met die

68 joint en ik wil ook nog een slok bier, vanwaar die haast?' 'het is mooi weer en ik wil varen!' 'jaja. wind je niet zo op. hier. steek jij die joint maar aan dan.'

'nee. ik hoef nog geen joint, steek jij hem maar op.'

guido stak de joint op en toen gooide ik de touwen los. we dobberden naast de steiger terwijl ik de motor startte. langzaam pruttelden we over de gracht. guido zoog aan de joint alsof zijn leven ervan afhing.

"trekt-ie niet goed?'

'pfpf. nee. er zit iets verstopt bij het filter.'

'geef maar aan mij. misschien kan ik hem oplappen.' Om naar de joint te kijken moest ik de helmstok even loslaten en dan had de buitenboordmotor de vreemde neiging om naar stuurboord te varen. dat was me al eerder opgevallen bij andere buitenboordmotors, mogelijk had het te maken met waar de buitenboordmotor op de achterspiegel is bevestigd; namelijk aan de linkerkzijde, net zoals het stuur van een auto. terwijl ik het filter iets van de joint af trok en een trekje nam. pakte ik de helmstok weer vast en stuurde de boot meer naar het midden van de gracht. we voeren nu langs de sluis in de prinsengracht die naar de westerdoksdiijk voerde.

er was een opstopping; vier rondvaartboten wilden de sluis in varen, maar een lange salonboot versperde de doorgang. ik draaide een paar rondjes op de kruising van de prinsengracht met de brouwersgracht. maar het schoot niet erg op allemaal. toen besloot ik de brouwersgracht maar af

te varen en via de houtmankade naar de silo te gaan. we gingen onder de eerste ophaalbrug door. guido was duidelijk stoned. en ik vermoedde dat hij thuis al de nodige biertjes had gedronken.

op de tweede ophaalbrug bij de binnen dommersstraat stonden twee tienermeisjes te spelen met een bal. ik zag de bal in het water vallen. guido, die met zijn rug naar de brug zat. had het niet gezien. gelukkig. dacht ik bij mezelf, anders zou hij zeker proberen die bal terug te gooien met zijn dronken harses. toen we de brug naderden begonnen de meisjes te roepen dat we hun bal moesten opvissen. guido had het nu ook gezien en beval me naar de bal toe te varen. hij viste de bal uit het water en ik voer langzaam naar de brug.

guido maakte aanstalten om de bal naar de meisjes op de brug te gooien. ik riep naar guido dat hij de bal ook gewoon kon aangeven. hij luisterde niet. toen ik enkele meters van de brug was verwijderd gooide guido de bal. maar door de bewegende boot kon hij er geen kracht achter zetten en de bal viel weer in het water.

guido verloor bijna zijn evenwicht en riep naar de meisjes dat we het nog een keer gingen proberen. ik maakte een rondje en guido viste de bal

weer uit het water. en nogmaals voer ik langzaam op de brug af.

deze keer gooide guido de bal een stuk harder en de meisjes vingen de bal. guido verloor opnieuw zijn evenwicht en omdat de boot nu bijna onder de brug voer pakte guido de zijkant van een brugdeel beet.

'nee. guido! laat los!' riep ik nog.

maar het was al te laat. guido liet niet meer los en terwijl de boot onder de brug door voer gilde

guido: 'remmen! rem dan toch!'

zijn benen scheerden rakelings langs mijn hoofd. guido, bang om in het water te vallen. liet te laat los. hij plonsde in de gracht vlak achter de buitenboordmotor die ik onmiddellijk uitzette.

guido ging kopje-onder. proestend kwam hij boven. ik probeerde terug te peddelen met de emmer.

'help! stop dan!' brulde guido woedend. ik stak mijn arm uit en hees hem half de boot in.

op de brug hoorde ik de meisjes gieren van het lachen.

kousbroek

maureen teeuwen

geert mak

uit: 'een kleine geschiedenis van amsterdam'

01

onder de wortels van de bomen begint het verleden, en dat geldt zeker voor de stad die ooit aan het ij opkwam, ten onder ging en toch weer herrees.

de meeste mensen die deze geschiedenis hebben meegemaakt zijn verdwenen in de tijd. hun verhalen kan niemand navertellen, maar de stomme getuigen van wat er allemaal is gebeurd, liggen er nog steeds, bij duizenden. en altijd

weer laat dat zwijgende archief kleine fragmenten los. in de warmoesstraat, naast de rode lichten van het oudekerksplein, stuiten bouwvakkers onder de fundering van een stokoud huis op een laag veertiende-eeuwse koemest met stro, nauwelijks verteerd, en een paar benen schaatsen. resten uit de tijd dat de warmoesstraat nog een dijk was, en amsterdam een dorpje aan het ij. bij diezelfde kerk werd een klomp teruggevonden, ergens rond 1200 gesneden uit een stuk elzenhout, de oudste klomp van nederland. bij de bouw van een parkeergarage aan de nieuwezijds kolk - bij verrassing de dikke muren gevonden van een soort versterking waaromheen de stad gegroeid is. en aan de herengracht, vlak bij de leidsestraat, wordt bij graafwerk voor een nieuw bankgebouw een bizarre combinatie van voorwerpen blootgelegd: de onderbalken van een oude molen, een zilveren medaille met een als roos gesneden cameo, een groot aantal geraamten in vrijwel geheel verteerde doodskisten, een zalfpers van hoorn, reukflesjes, opvallend veel zalfpotjes, een middeleeuws stenen wandlampje en één damesschoentje. door puur toeval zijn de bouwers gestuit op de plaats waar aan het begin van de zeventiende eeuw het provisorische pesthuis stond, waar de duizenden slachtoffers van de zwarte dood hun laatste dagen doorbrachten, en het zijn die tragedies waarover de kisten, de zalfpotjes, het damesschoentje en die gesneden roos nu nog vertellen.

onder de amsterdamse grond moet het eruitzien als een slagveld: vol balken, plavuizen, spijkers, slijpstenen, vishaken, ruitersporen, potten, gewichten, kogels, pikhaken, passers, resten wol en linnen, penningen, spinsteentjes, gespen, knopen, halskettingen, schoenen, sleutels, messen, lepels van hout, tin, koper of been, olielampjes, pelgrimsinsignes, heiligenbeelden, dobbelstenen en niet te vergeten geldbuidels. er zijn zo langzamerhand voldoende spullen boven de grond gehaald om een complete middeleeuwse stad draaiende te houden, maar ieder schoentje in de modder houdt tegelijk zijn eigen, kleine geheim.

zo leidt de stad al eeuwen een dubbelleven. op straat dreunt het bestaan van alledag. maar onder de grond en achter de gevels staan de stadsmuren nog steeds overeind, kraken de gotische balken van kloosters, molens en oude kapellen en de aarde verbergt handenvol schatten en duizenden vergeten namen. er gaat geen week voorbij, of ergens komt wel een antieke fles, een pijpenkop of een partij potscherven aan de oppervlakte. toen in de jaren zeventig de oude huizen rond de zuiderkerk gesloopt werden voor de metrobouw, bleek de bodem van de bouwput bezaaid te zijn met botten en schedels: na twee eeuwen was het kerkhof weer boven de grond gekomen. onder de nieuwmarkt, bij de lastage, zijn her en der nog de gereedschappen aangetroffen van de scheepstimmerlieden die er rond 1500

werkten: bijlen, hamers, werkhandschoenen en een enorme smeedijzeren ketel, vermoedelijk gebruikt bij het teren en breeuwen. en wat is er al niet in de donkerblauwe amsterdamse grachten-bagger gevonden: vingerhoeden, kantklosjes, spelden, lakenloden, tasbeugels, eetplankjes – zogenaamde telloren –, brillen, schrijfstiften, valse munten, tabaksdozen, bikkels en zelfs het klapvizier van een ridder.

maar wie dieper graaft dan een bepaalde laag treft opeens niets anders dan stilte, en het ruisen van het riet langs de amstel. waar rond 1325 een solide stad lag, met een haven en een vloot, en huizen, kerken, arbeiders, hoeren en burgemeesters, was anderhalve eeuw eerder nog helemaal niets.

amsterdam is in vergelijking met veel andere Europese steden een jonge stad. er is geen prehistorie van garnizoenen, tempels en volksverhuizingen, en keizers en koningen hebben er nooit hof gehouden.

'de opkomst en eerste aanwas van amsterdam is bedolven onder eenen dikken mist van twyfelagtigheid en onzekerheid,' schreef een van de eerste stadshistorici, de achttiende-eeuwer jan wageenaar. met de vroegste bodemvondsten weet dan ook niemand goed raad. bij de bouw van de metro en de ij-tunnel kwamen tot ieders verbazing nogal wat romeinse munten te voorschijn en er is ook wel eens een witmarmeren romeinse

keizersbuste uit de amstel gebaggerd. bij het afzinken van een metrocaisson stuitte men zelfs ooit op een bronzen fibula, een romeinse mantelspeld die de drager rond het begin van de jaartelling in de buurt van de weesperstraat verloren moet hebben. romeinse passanten zullen er dus zeker geweest zijn – velsen, waar een flinke romeinse legerplaats was, lag tenslotte niet ver weg. het winderige oer-ij vormde eeuwenlang een onderdeel van de noordgrens van het romeinse rijk. maar van enige romeinse bewoning is nooit een spoor gevonden, en ook voor het overige blijven deze vroegste sporen van menselijke activiteiten aan de amsteloevers in nevelen gehuld.

bovendien is één ding zeker: na het jaar 200 raasden zoveel stormvloed en overstromingen over deze lage landen dat de oevers van de amstel en het ij al snel ongeschikt waren voor welke menselijke bewoning dan ook. bijna duizend jaar lang zou het een woest gebied blijven van veenplassen, kleine waterlopen, wilgen, biezen en moerasbossen, te vergelijken met de minireservaatjes die hier en daar nog steeds in holland bestaan, zorgvuldig gekoesterd door de natuurbeschermers. een soort naardermeer, een botshol in het groot, zo lag de grond van amsterdam erbij toen in parijs de eerste universiteit werd gesticht, en de venetianen al handeldreven met de chinese keizer.

mak

02

er zijn in amsterdam, zoals in iedere stad van enige omvang, een paar huizen waarover men liever niet spreekt. een van deze vreemde plaatsen betreft het oude, kapitale pand amstel 216, tussen de boogbruggen van de heren- en keizersgracht. op een verveelde middag ben ik er eens de graffiti gaan bekijken die daar in de loop der tijd op de voorgevel zijn aangebracht. er staan een paar letters, er is in 1992 een grove lichtblauwe tag gespoten en daaronder schemert wat ouder materiaal, in rood uitgevoerd: sterren, een zeilscheepje, wat vreemde tekens, iets als een naam: van buenige... en wie goed kijkt ziet ook

014

nog een krabbel van een zekere jacoba. het lijkt alsof alles er in de jaren zestig is opgesmeerd.

het is het niet.

de opschriften, nog steeds flauw zichtbaar, zijn vrijwel zeker driehonderd jaar geleden aangebracht door de amsterdamse diplomaat-burgemeester coenraad van beuningen in de laatste jaren van zijn grote waanzin. sommigen zeggen met rood krijt, maar anderen houden het erop dat hij zijn eigen bloed ervoor gebruikt heeft – wat, gezien de hevigheid van zijn gekte, niet helemaal onwaarschijnlijk is.

van 'het huis met de bloedvlekken', zoals het pand al eeuwen werd genoemd, werd altijd al verteld dat er inscripties op stonden die nooit meer weggewist konden worden, en die zelfs sterker opkwamen na elke schoonmaakbeurt. maar veel was er niet meer van te zien. pas in 1937, toen de gevel op een modernere manier werd gereinigd, werd duidelijk hoeveel tekens en opschriften de pui sierden: hebreeuwse letters, schepen, een vak met masten en vlaggen, een pentagram en een octogram, de naam van beuningen en de voornaam van zijn vrouw, jacoba. vaag is het hebreeuwse woord 'magog' te onderscheiden, het bijbelse symbool voor het eind der tijden, niet weg te poetsen, alle boenende dienstboden en hogedrukspuiten ten spijt.

coenraad van beuningen is in een vorig hoofdstuk al even genoemd: hij was de man die de zweedse koning toevoegde dat de sleutels van de

sont in het ij lagen, en vervolgens schoot hij de deense koning uit eigen zak het geld voor om een vloot tegen zijn zweedse rivaal op te tuigen. van beuningen was, om het in eigentijdse termen te vertalen, de henry kissinger van het zeventiende eeuwse amsterdam. hij kwam uit een gerenommeerde familie, was op zijn negentiende al secretaris van de beroemde dichter en staatsman constantijn huygens, een jaar later was hij secretaris van de stad amsterdam, daarna was hij gezant voor de republiek in frankrijk en zweeden, raadsman van stadhouder willem iii, pensionaris van amsterdam, bewindvoerder van de voc en zesmaal burgemeester van de stad. hij was een soms wat vreemde vrijgezel, maar hij gold als een briljant bestuurder van internationale klasse, een ster aan het firmament van de europese diplomatie.

waarom het met hem misging is niet helemaal duidelijk, maar het jaar 1672 zal er ongetwijfeld een rol in gespeeld hebben. het was het zogenaamde 'rampjaar', het jaar waarin de jonge republiek verscheurd werd door interne twisten en tegelijk van vier kanten werd aangevallen: door frankrijk, engeland, munster en keulen.

wat was er aan de hand? na de dood van koning filips iv van spanje had de franse zonnekoning lodewijk xiv, die getrouwd was met filips' dochter, de 'spaanse nederlanden' voor zichzelf geclaimd. de franse legers die de zuidelijke nederlanden in trokken hadden weinig moeite met de

spanjaarden, maar wel werden ze tegengehouden door een bondgenootschap van engeland, zweden en de republiek. bij de vrede van aken (1668) nam frankrijk genoeg met een deel van vlaanderen, maar kort daarop besloot de zonnekoning toch de republiek binnen te vallen. op zee viel engeland – dat graag van een lastige concurrent verlost wilde zijn – tegelijkertijd de nederlandse vloot aan. soldatenbendes uit keulen en munster maakten ondertussen van de chaos gebruik om groningen en andere delen van het land binnen te trekken.

de motieven achter deze onverwachte overval hadden te maken met economische rivaliteiten, maar er speelde ook een belangrijk ideologisch element mee: de absolute monarchieën van europa hadden genoeg van de vrijmoedigheid, de spotprenten en de verboden boeken van het tolerante nederland.

de mentaliteit van deze kleine natie was volkomen in tegenspraak met de ordening en de onderwerping die de absolute vorsten eisten. en dat niet alleen, men vreesde dat die anarchie zich over europa zou uitbreiden 'als het giftigste onkruid', omdat de hollanders 'als parasieten teerden op rebellie', en enkel dachten aan winst.³ de franse koning lodewijk xiv was vooral uit op vernedering: naast een aantal draconische territoriale en economische eisen wilde de zonnekoning ieder jaar een hollandse delegatie in

versailles zien met een penning die uitdrukking gaf aan hun diepe berouw, hun onderwerping aan het koninklijk gezag en hun eeuwige dankbaarheid voor zijn welwillende barmhartigheid. bovendien wilde hij een ander nederland scheppen, onder leiding van stadhouder willem iii als marionettenkoning. hij onderschatte daarmee de republikeinse gezindheid van willem iii, die heel goed wist dat het nederlandse stadhouderschap iets anders was dan lodewijks opvatting van het absolute koningschap. natuurlijk lokte het koningschap ook hem, maar hij voelde uitstekend aan dat een verstoring van de broze machtsverhoudingen binnen de republiek fataal zou kunnen zijn.

de bevolking raakte ondertussen in paniek. de dominees preekten dat het zevenkoppige monster en de hoer van babilon waren opgestaan. coenraad van beuningen, toen ambassadeur in parijs, had een visioen waarin lodewijk de gedaante van nebukadnezar had aangenomen, de aarde rook uitbraakte en de koning schreeuwde:

'doodt, doodt, want de jacht is goed.' de twee machtigste bestuurders van de republiek, de gebroeders de witt, werden in den haag gelynacht, men vergat alle tegenstellingen en iedereen schaarde zich en bloc rondom willem iii. ook coenraad van beuningen had zijn vroegere vrienden de witt laten vallen en de kant van de prins gekozen.

de franse troepen kwamen bijna op schootsafstand van amsterdam, maar werden uiteindelijk tegengehouden omdat grote stukken van holland onder water waren gezet – de zogenaamde hollandse waterlinie. mede dankzij de diplomatieke kwaliteiten van van beuningen wist willem iii tegen frankrijk een coalitie op de been te brengen van spanje, oostenrijk, denemarken en een aantal duitse vorsten. karel ii van engeland trok zich uit de oorlog terug onder druk van de publieke opinie in zijn eigen land.

toen het directe gevaar was afgewend, ontstond meteen weer het klassieke conflict tussen amsterdam en de oranjes. willem iii wilde met zijn nieuwe bondgenoten de oorlog tegen frankrijk voortzetten, maar amsterdam voelde daar niets voor: kooplieden houden nooit van oorlogen. het zou niet de laatste keer zijn dat de amsterdamse kruideniers de militairen en vlootvoogden half gek zouden maken. 'ces coquins d'amsterdam', die ellendige amsterdamers, zei de prins, en hij voegde eraan toe dat burgemeester van beuningen zijn hoofd kwijt was en dat hij zich nimmer zou 'vlijen' naar diens 'caprices'.⁵ het zou ruim twee jaar onderhandelen kosten voordat oranje en amsterdam zich weer met elkaar verzoend hadden. maar coenraad van beuningen had het voorgoed verkorven in den haag.

was deze smalende behandeling het begin van de ondergang van de europese topdiplomaat, of was het de liefde? in 1686 kreeg de

vierenzestigjarige van beuningen, ondanks de zwaarmoedigheid waar hij toen al aan leed, opeens trouwplannen. zijn uitverkorene was een deftige amsterdamse dame met een niet al te beste reputatie, de zesenvestigjarige jacoba barlototti van den heuvel, die daar aan de herengracht vlak om de hoek woonde. de vrouw bleek een serpent te zijn – zelfs uit een simpele, bewaard gebleven boedelbeschrijving blijkt hoe ze heibel schopte met de mannen die van beuningen's bezit na zijn dood kwamen opnemen – en het huwelijk bracht hem niets dan ellende.

in hetzelfde jaar waarin van beuningen trouwde vroeg hij ontslag als burgemeester en als lid van de vroedschap. dat was iets wat nog nooit iemand gedaan had, en zijn collega-magistraten waren zo verbaasd dat er nooit een besluit over viel. tegelijk begon hij met aandelen van de voc te speculeren, en hoe meer hij verloor, des te zekerder dacht hij te winnen.

zo verspilde hij zijn vermogen, in de waan steeds rijker te worden. de stad moest delen in zijn nieuwe welvaart, en hij was diep teleurgesteld toen hij merkte dat niemand in zijn aanbod geïnteresseerd was. hij zag deze onverschilligheid als een teken des tijds, als een voorbode van de apocalyps. hij zag het rijk van christus komen en liet rondzendbrieven drukken: over het samenstellen van de consonanten in de masoretische bijbel, over de applicatie der vocalen en andere

hoogstaande onderwerpen waaruit overigens bleek dat hij vloeiend hebreuws schreef. in de winter van 1689 maakte hij melding van een zeldzaam licht en vuur, dat boven de stad is gezien, en een menigte grote, vurige kloten, rood als kunstlicht en glinsterend als sterren, die zich, verre boven de hoogste huizen, in verschillende kwartieren der stad hebben vertoond. voorts, tijde als boven, zekere stal aan de reguliersgracht bij de botermarkt een bij aanschouwen eenparig genoemde doodskist gecouleurd als een regenboog, welke ineen gekrompen en als een fontein van vuur zich naar boven werpende, is verdwenen.

zijn vrouw liep weg. het moet in die tijd geweest zijn dat hij zijn boodschap op de gevel van het huis smeet, nadat hij – althans volgens sommigen – zijn armen met een lancet had opengesneden. in het hartje van de winter stond hij 's nachts op, liep razend en schreeuwend langs de koude, stille huizen van de amstel, klopte en schelde bij zijn burens om de 'onuitdunkelijke lethargie, in welke de ingezetenen van deze stad liggen' te doorbreken. op 12 mei 1690 schreef hij aan de kerkenraad van de doopsgezinden te amsterdam een noodkreet, 'uit de grond van zijne zeer verslagen ziele'. hij moest het grote huis uit, werd onder curatele gesteld en min of meer opgesloten in de achterkamer van een kleine woning aan de amstel. hij stierf twee jaar later, op 26 oktober

1693. hij liet 'een schoudermantel en twee japonse rocken' na, een ledikant, wat stoelen, een lessenaar, een ovale spiegel, vier oude tabouretten en een 'manstronie van rembrand' – getaxeerd op zeven gulden.

florian diepenbrock
vier fragmenten

martin reints

lang geleden duur geweest
versleten vloerkleed
gedrapeerd over roestig ding

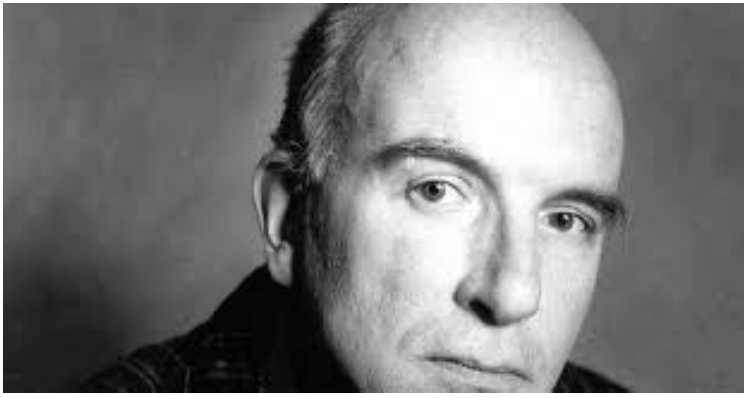
ik weet niet hoe het heet
ik ga op de tast door de kamer

ik sta stil en
luister naar onbekend getik
uit belendend perceel
nu zet ik weer een stap

met getergde blik, heb ik de indruk,
maar niemand ziet me

terwijl ik omkijk in de onbegrijpelijkheid
hoelang blijvend getergd?

opgelapt kledingstuk op opgeknapt meubelstuk
of op te pakken stuk huisraad

reints

arie van den berg

uit: 'blijmoedig aan het graf te denken'

in stenen tuinen tussen eeuwig groen zeggen de
cijfers hoe kort soms een liefde;
stilzwijgend, als het grafschrift doet zolang
de pacht betaald is en graniet wil duren

een nicht komt als het zomert namen lappen,
schoffelt het grind en schikt de lelies in
het zink – geen voetstap dan de hare
toeft bij wie rust zocht, ver van rook

rust zacht, maar denk niet dat een kist
belooft wat bed en bankstel misten
geen minnaar voor wie nooit gekust,
geminnekoosd heeft dan in dromen

arie van den berg

uit: 'mijn broertje kende nog geen kroos' 1970

watersnood-

twee, dagen in de dakgoot, zei ze laat, maar ja, ze
kwamen nog veel later uit het ziekenhuis

acht was ik pas, mijn broertje vier ik ken niet zo-
veel sprookjes meer als toen

: vrouw holle was een uitkomst in de goot

stond er veel water in haar put?

mijn broertje was verzot op zulke vragen

ook later nog in tilburg bij oom jos

het had daar har geregend, februari

dus de sloot stond vol, we waren

er maar kort: mijn broertje kende nog geen kroos

ik had het hem later terug op goeree

willen wijzen of beter vertellen terloops

in een sprookje misschien

arie van der berg

uit: 'hier komt urbanus bij een hoer'

geen wonder dat, in een wereld waarin volwasse-
nen zich met dit soort lectuur vermaakten, kin-
deren beloond werden met beeldverhalen als
'het trouwgeval van urbanus en isabel'

zoals veel kinderprenten is ook dit 'trouwgeval'
ontleend aan een zeventiende-eeuwse toneel-
tekst. de 'samen-spraak, tussen twee getrouwde,
zijnde urbanus en isabelle' verscheen in elk geval

al omstreeks 1695 bij Jacobus Konijnenberg in Amsterdam en werd tot 1870 vrijwel ongewijzigd herdrukt.

Hendrik van der Putte, een nazaat van Konijnenberg, publiceerde kort voor 1765 de eerste kinderprentversie; maar zijn erven verkochten de nadruk van Kannewet. Tot halverwege de negentiende eeuw zou deze 'strip' steeds weer opnieuw worden uitgegeven.

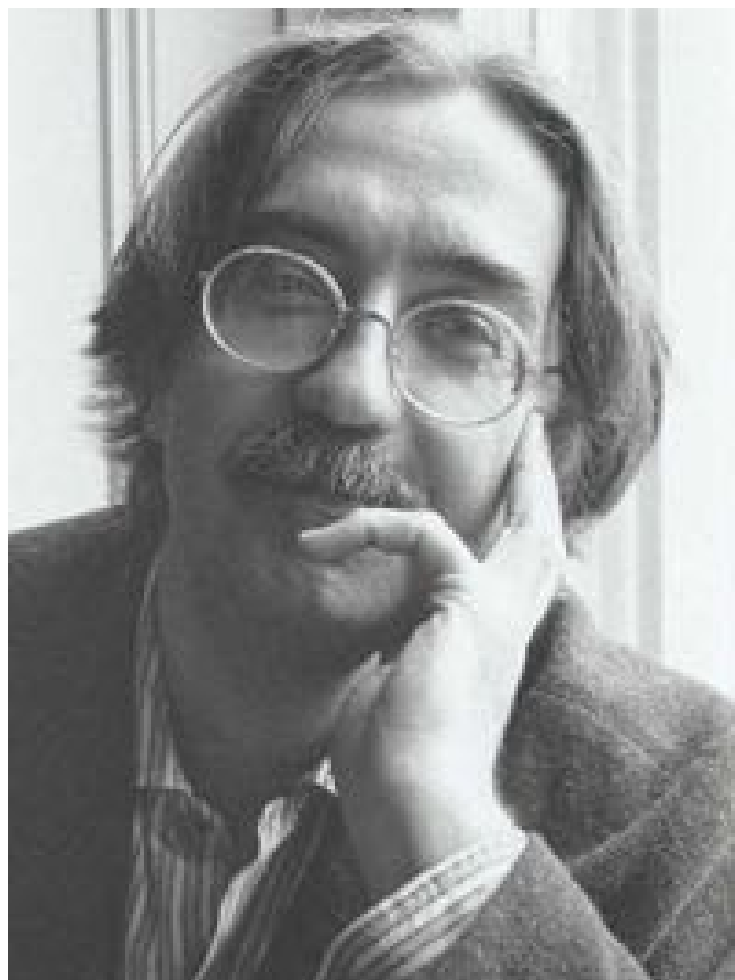
Het verhaal is snel naverteld. In het begin als Urbanus en Isabel hun bruiloft vieren, lijkt alles nog pais en vree; maar spoedig begint het tweetal te kijken.

Urbanus raakt over zijn toeren, plundert de huishoudkas en steelt Isabel's juwelen. 'Hier komt Urbanus bij een hoer,' zegt het onderschrift bij het zesde plaatje, 'en vereerd haar een parelsnoer.'

Urbanus betaalt zijn hoerenlopen dus met de inhoud van Isabel's juwelendood, en dat zal hij weten.

Isabel gaat naar de rechter, die een scheiding uitsprekt en Urbanus verbant. Drie jaar verstrijken. Dan komt Urbanus terug en belijdt hij, inmiddels bedelaar, zijn schuld aan de deur bij Isabel. Na enig vijven en zessen neemt ze hem weer in genade aan met de woorden 'kom laat os samen na

bed gaan', en dan volgen de definitieve hereniging en een nieuw huwelijksmaal.

van den berg

aldus de tekst bij de vierentwintig plaatjes van de kinderprent. Het is een vereenvoudigde versie van de toneeltekst; de hele geschiedenis wordt recht toe recht aan, zonder flashbacks, verteld. 'De samen-spraak' daarentegen begint later in het verhaal, op het moment dat Urbanus als bedelaar aan de deur staat. Het dramatische verleden komt hier slechts in de dialoog ter sprake, maar dan wel in zulke prachttirades als:

opsnapper van mijn goed,

bederver van uw vrouw
verlaten van uw huys,
ha! schender van uw trouw
meynedige tiran,
o schandvlek aller mannen
wat doet gy deugniet hier?
gy zyt door 't recht verbannen

en nu gij nergens kund een rust
noch schuytplaats vinden
nu komt gij wederom
en noemd my uw' beminde

en derft u geyle mond om mij te kussen bien
noch vuil van 't hoeren-quyl.
o neen 't zal nooit geschien!

vincent vandenbergh

bert brecht

uit: 'klein organon voor het theater' 1948

stellingen over episch theater

vertaling en bewerking: loek zonneveld

1.

theater is: levende afbeeldingen van reeds ge-
leefde of puur bedachte gebeurtenissen tussen
mensen, met de bedoeling publiek te amuseren.

2.

vroeger werden niet alleen gebeurtenissen tus-
sen mensen en mensen, maar ook die tussen
mensen en goden getheatraliseerd.

wij leggen de lat niet zo hoog. het gaat ons om
een bereikbaar minimum.

3.

theater is van oudsher amusement. dat verleent
het theater een bijzondere status:
het heeft eigenlijk geen andere legitimatie nodig
dan deze ene: 'vermaak'.

morele overwegingen zijn overbodig om theater
te maken. tenzij die morele overwegingen na-
tuurlijk weer vermakelijk zijn.

4.

wanneer men beweert dat het theater is voortge-
komen uit cultus en riten, dan beweert men ei-
genlijk niets meer of minder, dan dat theater pas
theater is geworden door de cultus en de riten
definitief te verlaten.

aristoteles' 'catharsis' beoogde een rituele reini-
ging van niet geaccepteerde driften, maar ze
werd wel louter en alleen georganiseerd om
mensen te vermaken.

brecht (bert en stefan)

5. theatrale kunsten bewegen zich op een hoog en op een laag niveau. en dat mag. zolang ze op welk niveau dan ook maar blijven vermaken.

titus muizelaar
100 jaar 'pastoe'

tijdens de jaarbeurs van 1948 toont het bedrijf zijn nieuwe gezicht in de slaapkamer 'pastoe'. het is de eerste keer dat de aanduiding Opduikt die vanaf 1954 vast aan de firmanaam wordt toegevoegd en vervolgens als handelsnaam de afkorting ums in de vergetelheid zal duwen. de jaarbeursinzending omvat een ensemble van een kast, een bed, nachtkastjes, een tafeltje en een stoel. allemaal gemaakt uit vlak multiplex plaatmateriaal, afgewerkt met eikenfineer. het resultaat is sober en economisch, zonder enige referentie naar de meubelstijlen van het verleden en vooral zonder verwijzing naar de schijn van ambachtelijkheid die in het historiserende meubel zo belangrijk was.

een jaar later is de nieuwe meubellijn al zo ver uitgewerkt dat het bedrijf zich een kleine catalogus permitteert. achteraf gezien vertelt dat drukwerkje bijna alles over de ambities van de fabriek, en ook over het tijdsgewricht waarin zich een maatschappelijke transformatie afspeelt. op de cover is in de blijmoedige stijl van een

amerikaanse advertentie een gesprek verbeeld tussen een jong koppel en hun (schoon)moeder. gezien haar woorden 'ja! jullie hebt gelijk...' is de moeder overtuigd geraakt van de keuze die de jongelui maken voor een pas-toe-setje (stoel, spiegel en kastje) dat volgens de man een prachtige 'oplossing' biedt en door zijn vrouw als 'leuk' wordt omschreven.

eerst de context. het omslag toont de saamhorigheid tussen de generaties, die samen de wederopbouw ter hand nemen. de aanschaf van nieuwe meubels is kennelijk een gespreksonderwerp tussen ouders en jongvolwassenen en we verkeren in een tijd waarin de goedkeuring van de moeder nog telt. de man maakt een rationele keuze als hij het pas-toe-meubilair een oplossing noemt; de vrouw laat vooral haar gevoel voor esthetiek spreken. het tafereel brengt voor de tijdgenoten onmiddellijk een herkenbare maatschappelijke realiteit in beeld. woonruimte is schaars en veel jonge stellen beginnen hun 'zelfstandige' bestaan in het huis van de ouders of familieleden. pas in de loop van de jaren vijftig komt de woningproductie op gang, met zware ondersteuning van de overheid, en begint de situatie iets te verbeteren. in 1949 mag de jongere generatie blij zijn als zij beschikt over enkele tientallen vierkante meters eigen woonoppervlak in een woning die met anderen wordt gedeeld. een meubel kan dus niet louter mooi zijn, het moet

ook slim in de kleine ruimte functioneren. en dat is precies wat de pas-toe-collectie te bieden heeft, getuige de collage op de achterzijde van de cover met als slogan 'pas toe meubelen, geknipt voor kleinbehuisden'.

dat wordt mogelijk gemaakt door niet meer in complete 'meublementen' te denken – 'wat een gezocht, wat een gescharrel met plaatsruimte brengt dat in de loop van de jaren niet mee'. - "maar afzonderlijke meubels aan te schaffen die bij elkaar toch een 'harmonisch geheel' vormen. moderne mensen snappen dat je met enkele meubels op een 'zolderslaapkamer' begint, maar later misschien over een grotere kamer gaat beschikken. dan is er ruimte voor een linnenkast en een extra tafeltje: 'hier is de moderne, de praktische, de esthetische, de ideale oplossing: koop pas-toe meubelen!'

niet bij toeval opent de catalogus met slaapkamermeubilair. hoe klein de behuizing ook is, een eigen slaapkamer zal toch ieders eerste wens zijn. in drie plattegronden wordt getoond hoe het ensemble stapsgewijs kan worden uitgebreid als er meer ruimte is. 'van verhuizing tot verhuizing' voegt de klant naar believen meubels toe, zonder uit de sfeer te raken. dat kan nu, maar ook over twintig jaar, belooft de catalogus. de collectie wordt alleen maar rijker: 'wellicht zijn er thans, nu u dit boekje leest, al wel verschillende

modellen meer dan toen we het lieten drukken! in een notendop belichaamt de catalogus van 1949 de wederopstanding van het utrechtse meubelbedrijf. er wordt uitdrukkelijk gemikt op een jongere groep kopers dan voor de oorlog het geval was. en het meubel heeft de formele kenmerken die overeenstemmen met hun woonsituatie: bescheiden, modern, licht en op allerlei plekken te gebruiken. het meubel past letterlijk overal, passe-partout, vandaar de naam van de collectie: pas-toe.

de troonrede van 1954 maakt melding van een sterk verbeterd economisch klimaat. de woningnood, zo leest koningin juliana voor. "is het nijpendste probleem waarvoor wij in 't land gesteld zijn'. tot diep in de jaren zestig behoudt het onderwerp een politieke prioriteit, ondanks een

bouwproductie die onder de kabinetten marijnen en cals oploopt tot 100.000 woningen per jaar.

bo tarenskeen

'peter thiel' 2026

goedenavond

dank aan de organisatie voor de uitnodiging hier te komen spreken

mijn naam is peter thiel
oprichter van onder andere
'palantir technologies'

maar voordat ik u ga vertellen over mijn werk en voordat ik probeer de vraag te beantwoorden die u mij vroeg te beantwoorden vanavond wil ik eerst opmerken dat deze avond volgens mij de perfecte samenvatting of illustratie van het probleem vormt
als ik zo naar u luister
als ik zo naar u kijk
dan hoor ik stagnatie
dan zie ik stagnatie

u bent ongetwijfeld allemaal hoogopgeleid hoewel ik al heel lang geen hoop meer heb in iq of überhaupt intelligentie zoals die door de universiteiten wordt gezien en begrepen en uitgelegd

en er worden hier vanavond af en toe slimme grapjes gemaakt

die de illusie moeten wekken

dat u boven de materie staat

dat u er controle over heeft

of over dieper inzicht beschikt

maar in mijn ogen is humor

en dan zeker uw liberale vorm van humor

vooral een manier om met het eigen onvermogen om te gaan

is elk grapje of ironische opmerking in eerste instantie een uiting van machteloosheid en ik haat machteloosheid

eén van de dingen die men over mij weet

is dat toen mijn geaardheid tegen mijn zin openbaar werd gemaakt via gawker

ik dat bedrijf failliet heb laten gaan

niet omdat ze in mijn ogen

iets deden wat niet mocht

maar omdat ik weigerde een slachtoffer te zijn

en ik redeneerde dat

als een organisatie niet meer bestaat

je er ook geen slachtoffer van kunt zijn

wat overigens niet betekent dat ik ook met mijn eigen bedrijf bezig ben andere bedrijven

weg te concurreren

nee

concurrentie is in principe iets voor sukkel

ik heb altijd al iets willen maken wat zo uniek is dat er überhaupt geen concurrentie met mijn bedrijf mogelijk is

maar nu loop ik op de zaken vooruit
ik ben opgegroeid in zuidwest-afrika
het tegenwoordige namibië
waar mijn vader een uranium mijn bezat
mijn familie heeft zich
in tegenstelling tot de ouders van elon
nooit een voorstander van de apartheid betoont
ook geen tegenstander dat moet ik toegeven
maar het ging eigenlijk nooit zo over politiek bij
ons thuis
ik heb zelf ook
nooit expliciet de apartheid verdedigd
maar stel dat iemand zou beweren dat het een
systeem was wat economisch absoluut werkte
dan zou ik diegene niet tegen spreken

het is ook niet zo dat mijn opvattingen over het
gevaar van gelijkheid
iets met mijn jeugd
in een apartheidsstaat te maken heeft
ik ben daar wel zowel op straat als op school veel-
vuldig getuige geweest
van verschillende vormen van geweld
maar mijn overtuiging
dat een al een te grote gelijkheid tussen mensen
ongezond is voor de mens
niet in het belang van de vooruitgang
gevaarlijk zelfs
heb ik enkel en alleen via de filosofie
echt via het denken verworven
om precies te zijn door mijn leraar aan stanford

de franse filosoof rené girard
kort gezegd
komt die gedachte op het volgende neer
hoe gelijkker we worden als mens
hoe makkelijker we ons met elkaar kunnen ver-
gelijken
wat dus jaloezie en afgunst en concurrentie ver-
oorzaakt
oftewel
hoe meer gelijkheid
des te meer rivaliteit
en dus geweld
de voorbeelden in de geschiedenis zijn talrijk
dus daar hoeven we verder niet op in te gaan
maar het belangrijkste wat ik van hem leerde was
toch wel-
na mijn filosofiestudie
was ik één van de eerste investeerders in face-
book
ik heb binnen dat bedrijf meegewerkt met het
ontwikkelen van de
hoe zeg je dat in het nederlands
'vind ik leuk' knop
de knop waarmee je
in het openbaar je waardering
je erkenning voor iets of iemand kunt tonen
in die 'vind ik leuk' knop resoneert wat mij betreft
niet alleen het denken van de duitse jurist
carl schmitt
volgens wie de mens
pas in zijn zoektocht naar prestige

een mens wordt
maar vooral het denken van girard
die mij heeft geleerd
dat waardering besmettelijk is
of beter gezegd
dat verlangen mimetisch is
dat we altijd alleen maar waarderen wat iemand
anders waardeert
dat we altijd verlangen
naar wat iemand anders verlangt
we zijn mimetische
nabootsende
kopiërende wezens
we doen de hele tijd elkaar na
we spelen elkaar na
verplaatsen onszelf
in de ander en in zijn verlangens
en spreken die vervolgens uit
alsof het de onze zijn

dat is ook in zekere zin wat er aan de hand is hier
deze avond
we denken dat we zelf iets willen
maar in feite
reageren we alleen maar op onze omgeving
jullie kunnen ook alleen maar op mij
en mijn gedachtegoed
reageren
liberale denkers
hebben dan ook niets wezenlijks
waaraan ze zich kunnen vastklampen

als je aan een liberaal vraagt
welke waarheid stuwt je voort
welke waarheid die jou onderscheidt
van anderen
durf je eens kwetsbaar op te stellen
en spreek uit wat je belangrijk vindt
waar ben je eigenlijk voor
dan krijg je alleen maar te horen waar ze tegen
zijn
waar ze verontwaardigd over zijn
racisme
ongelijkheid
onrecht
dat wat de democratie bedreigt
alsof dat het enige is waar ze zich aan kunnen
vastklampen
hun moreel verontwaardigd-zijn
en natuurlijk hun tegen elkaar opbieden in ver-
ontwaardiging en morele verhevenheid
ook weer dat mimetische
en hun tegenstanders die iets doen of zeggen
waar zij dan weer verontwaardigd
op kunnen reageren
dat is natuurlijk ook een enorm houvast
alsof jullie alleen maar bestaan in jullie reacties
omdat jullie je blijkbaar alleen maar kunnen uit-
drukken
in reactie op anderen
in die zin
is dat progressieve liberalisme door en door
reactionair

en ik wil niet iemand zijn die alleen maar kan reageren
ik wil voorstellen doen
ik wil iets voorstellen
omdat ik iets wil voorstellen
ik wil leven
creëren
ik heb zoveel scheppingskracht
zoveel vuur in mij
nietzsche noemde het pathos
gloed
levensvuur
en alles wat dat in de weg zit
maakt het tot brandstof
wilt het verbranden
want dat is de geheime les
die ik van girard geleerd heb
iets wat hij nooit zo duidelijk uitsprak
omdat hij waarschijnlijk bang was
dat het als te duister
als te esoterisch
als te gevaarlijk zou worden ervaren
iets wat ik als een talmoed student tussen de regels van zijn colleges doorlas
als geheime codes die enkel te zien en te ontcijferen zijn door degenen die diezelfde gedachten al dan niet bewust
zelf ook al eens gedacht of gedroomd hebben
dat mimetische verlangen
wat dus inhoudt
dat je verlangt wat de ander verlangt

nee
enkel en alleen verlangt
wat de ander verlangt
die op zijn beurt ook alleen maar verlangt
wat weer iemand anders verlangt
want hij verlangt nooit hetzelfde als ik
nee ik verlang wat hij verlangt
en hij verlangt weer wat iemand anders verlangt
en diegene verlangt weer wat weer iemand anders verlangt
en zo door totdat iemand verlangt wat ik verlang
en de cirkel rond is
en we met zijn allen
wij
al die gelijkvormige enen
gezamenlijk een grote nul hebben gevormd
omdat niemand dus blijkbaar een werkelijk eigen
authentiek
en onvervreemdbaar verlangen bezit
enkel kopieën van kopieën van kopieën
oftewel
we verlangen eigenlijk niets
we zijn leeg
we zijn met zijn allen een nul
we zijn precies dat wat we verlangen
namelijk
niets
esoterisch
zijn mijn denkbeelden ook vaak genoemd

hoogdravend theateraal
dat is een verwijt
dat ik vaak krijg van mensen zoals u
ik weet dat ik mij op dit moment
tot een nederlands publiek richt
en nederlanders zijn tot ver voorbij de atlantische
ocean berucht
vanwege hun
pathologisch anti-theatrale levenshouding
wat is uw favoriete uitdrukking ook alweer
doe maar normaal dan doe je al bizar genoeg
of zoiets
een uiting van fantasieloosheid
die zichzelf probeert te verkopen als nuchterheid
een houding die wat mij betreft vooral een angst
voor het nieuwe moet maskeren
want het nieuwe
het werkelijk nieuwe
het echt werkelijk nieuwe
is immers iets waar nou eenmaal heel moeilijk
een voorstelling van te maken is
en je hebt per definitie het theatrale nodig
om je ergens een voorstelling
van te kunnen maken
bijvoorbeeld van de grenzeloze mogelijkheden
die 'palantir technologies' u biedt
op het gebied van veiligheid
voortgang
het doorbreken van onze decadentie
van onze spirituele
geestelijke

technologische stagnatie
het verbeteren van ons lichaam
dat wat we transhumanisme noemen
nou goed nu zijn we eigenlijk aangekomen bij de
vraag die u mij voorafgaand aan deze avond had
gesteld
uw vraag aan mij was
even kijken of ik u goed citeer
'of ik wil dat het menselijke ras
blijft voortbestaan'

stilte

eh
het is niet zo simpel
in die vraag
zitten impliciet heel veel andere vragen

wacht
nee
u vroeg aan mij
of het menselijk ras moet blijven voortbestaan
of ik wil dat het blijft voortbestaan
daarop zeg ik
ja
maar
ik wil ook
dat we deze problemen radicaal oplossen
en daaraan
en dit is mijn voorstel
daaraan
raakt mijn onderneming
aan het orthodoxe christendom
voor het orthodoxe christendom
is het immers niet genoeg
om ons lichaam te verbeteren
te veranderen
maar gaat het ook over de ziel
we moeten dankzij technologie
niet alleen ons lichaam
maar ook onze geest en onze ziel verbeteren

ik krijg vaak het verwijt dat dat onnatuurlijk is
maar wat is dan natuurlijk
het woord 'natuur' komt geen enkele keer voor in
het 'oude testament'
het hele idee
de hele schoonheid
van het joods-christelijke denken

is nou juist dat het probeert
ons aanmoedigt
om onszelf te overstijgen
onzelf te verbeteren
kritisch te zijn op onszelf
geen genoeg te nemen met hoe het nu gaat
problemen op te lossen
voorstellen te doen

u had natuurlijk verwacht dat ik zou zeggen
dat mijn allergrootste wens is
dat met mij
de wereld brandt
tot er niets over is
en er niets meer te verlangen valt

maar dat zou
daar zitten geen groeimogelijkheden

ik hoop dat dit praatje enigszins heeft bijgedra-
gen aan deze avond

en dat u geïnspireerd bent
en wat minder bang

dat u in beweging bent gezet
hartelijk dank

wim van der grijn

jan hanlo

twee gedichten één prozagedicht met uitleg

's morgens

voor mai

het was half vijf 's morgens in april
ik liep, en floot de st. louis blues
maar ik floot die op mijn eigen wijze
al fluitend dacht ik: mocht mijn fluiten
gelijken op de zang van de grote lijster
en waarlijk, na enige tijd geleek mijn
fluiten van de st. louis blues
op de zang van de grote lijster:
turdus viscivorus

nieuwe merels

voor a.m.

er was een man
die bij elke strofe
die hij hoorde van
de merel
zei
schat schat
en er kwamen weer
nieuwe merels merels
en bij elke jongen
die hij zag op de
fiets of lopend
dacht
en zei hij
beeld beeld
en die man

ben ik zelf

guske

'de linie' verzocht mij om één van mijn beste,
reeds gepubliceerde gedichten. nu was ik, in-
gaande op dit verzoek, eerst van plan mijn ge-
dicht "'s morgens' te zenden, waarin de zg. grote
lijster (*turdus viscivorus*, engels: mistle thrush)
voorkomt, de zeldzaam wordende zangvogel die
helaas in België nog wordt . . . gegeten.
ik vond het echter prettiger en interessanter – ook
voor u, lezers – mijn 'ontboezeming in het ant-
werps', dat ook gaarne gelezen wordt, te kiezen.
hier volgt het:

--

'k zieng oe gere guske en ge meuget wete,
oemda ge zoe veul trekt oep 'n mus en oep 'n
mieëw, en oep e polderboereke en oep e porse-
laaine posturreke, en g'et ne mond lak ne voy-
ageur en nen engel, en oew oege zen die van
nen aawe kommersaant en vantaaid van e fel
paanterke, mor dan zen ze te schoeën – te
schoeën ver maai – as ze zoe zieng lak e paan-
terke. en ge bleft zitte dees joar, oemda ge nie se-
rius gewarekt 'et dees joar, en pertang zeddega
zoe geveuleg as e riet en zoe slum as ne vos. mor
da zeg ek oe nie allemoal, aandars zulde mis-
schien teveul van oewe neus moake, en ge wet et
toch zoe goed als 'als kik, oek al zeg e kik 't oe
nie. (en nen aawe vengt dieje nog nie ee kunne

lieëre contengt te zen mee 'n overplakseltje, dieje joagde mor deur. ge joagt'em nor de karek, en ge joagt'em ójt de karek, oemda ge zene kop zot mukt en em veurtoevert dad onzelievenieër zoeveul in' 'oew oege nen oe koake nen oe stem zit as dat em in de karek zit.)

--

dit proza-gedicht dateert in eerste opzet uit 1944. ik schreef het in amsterdam, waar ik toen woonde. een voorname reden waarom ik het in een vlaams dialect schreef is de uitdrukking 'ik zie oe gere'. deze heeft een gevoelswaarde welke – door zijn lichtheid èn ernst, door de vereniging van een zuiver fizek 'zien' èn iets wat dieper ligt dan 'zien' alleen – geen equivalent in het 'hollands' heeft.

omdat ik zelf echter nauwelijks enig vlaams kende (voor zover ik niet iets ervan uit boeken van felix timmermans had opgepikt), bleek het nodig mij in verbinding te stellen met mensen die dat wel kenden. dat waren in amsterdam julia de gruyter, magda janssens en mevrouw attinger; in belgië mevrouw leygraaff, de heer schmook, conservator van de antwerpse stadsbibliotheek, en gust gils. ik zal nog wel andere gewaardeerde helpsters en helpers vergeten, op het ogenblik.'

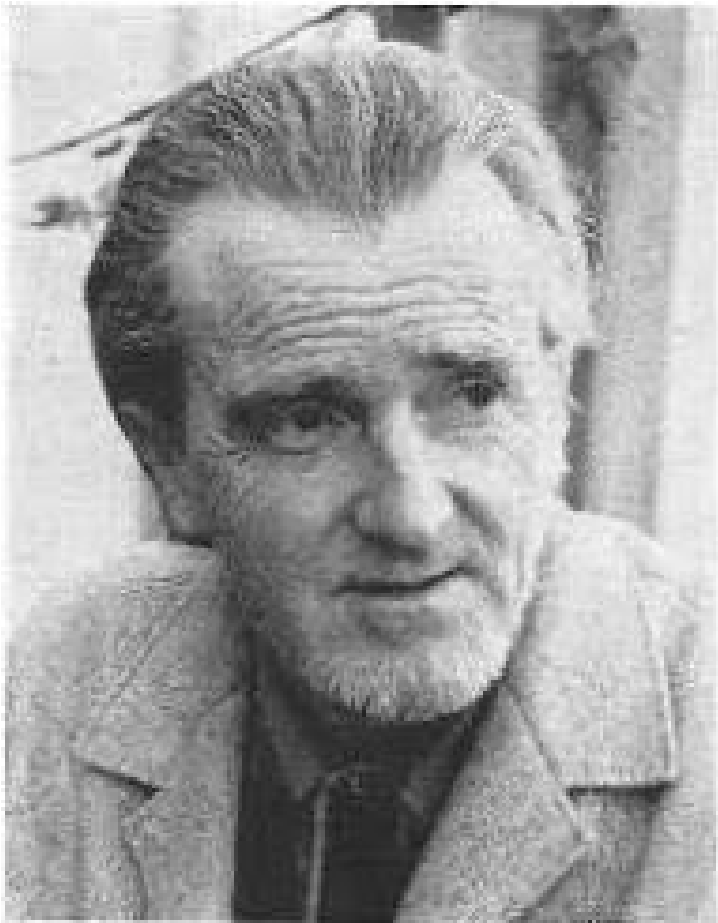
'nu heb ik – vrees ik – in mijn leven niet zo heel veel bereikt, maar àls ik iets doe, wil ik het graag

grondig doen. ik heb dus een zeer intensieve correspondentie gevoerd over allerlei onderdelen. al gáuw begreep ik dat er eigenlijk geen 'vlaams' bestaat, wel brussels, antwerps, gents etc. etc. ik moest dus – wilde ik niet tot een vaag literair dialect overgaan – een keuze doen.

omdat de meesten van mijn correspondenten uit antwerpen waren, koos ik het antwerps. het dialect van de brusselse kant zei ik toch met een zekere aarzeling vaarwel: 'nen aave man da nog nie' zou het dan geworden zijn in plaats van 'nen aawe vengt dieje nog nie', nietwaar? en is dat betrekkelijk voornaamwoord 'dieje' nu echt wel goed? – gust, spaar me, niet schieten! –'

'gust gils werd het tenslotte zo moe over deze finesses te corresponderen en te praten, dat hij mij eens zei 'als je nu nog eens over dat guske begint dan schiet ik je dood'; het ging er toen hoofdzakelijk over of het moest zijn 'oe oege' of 'aa oege', 'oe stem' of 'aa stem'.

ik heb door al deze correspondentie heel wat antwerps geleerd. niet iedere nederlander zal weten wat een posturreke is, of een overplakseltje. och ik ga u, lezer, maar niet vragen of het nu 'mieëw' of 'mief' moet zijn, of het 'zeddega' of 'zaaidegaaï' is, 'dat onzelieve-nieër' of 'dad onzelievenieër', want anders gaat iemand mij doodschieten.

hanlo

colofon:

open kunstenaarsvereniging

'de (eerste) republiek' (sinds 1992)

& 'de balie' (sinds 1982)

deze keer lezen: matthias de koning, jolanda entius, gabriël kousbroek, annelie david, bo tarenskeen, erik bindervoet, vincent vandenbergh, maur-een teeuwen, florian diepenbrock, wim van der grijn, merel, titus muizelaar

bussoleno

<https://debalie.nl/> <https://www.discordia.nl/>
<https://www.stan.be/> <https://barreland.nl/>
<https://deroovers.be/> <https://theatertroep.nl/>

correspondentie: riserv@gmail.com

